

BUITEN

22^E JAARGANG N^O. 4.

ZATERDAG 28 JANUARI 1928.

BIJ EEN BEZOEK AAN OUD HYÈRES. DE RUE PARADIS.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE STRAAT VAN DE FLUITSPEELSTER, DOOR H. DE VERE STACPOOLE (3)	BLZ. 38
BIJ EEN BEZOEK AAN OUD HYÈRES (GEÏLLUSTREERD), DOOR THEO DE VEER	BLZ. 37, 40—41
ONTVANGEN BOEKEN	BLZ. 41
OUDE POORTEN VAN ZWOLLE (GEÏLLUSTREERD), DOOR J. G.	BLZ. 42—43
HET VOORMALIG KARTHUIZER CONVENT TEN NIJEN LICHTEN BIJ UTRECHT (GEÏLLUSTREERD), DOOR P. F. J. A. JULIEN	BLZ. 43—44
KAPITTELSTOKJES, DOOR MR. C. BAKE	BLZ. 45
HET OPENLUCHT-MUSEUM „MAIHAUGEN” (GEÏLLUSTREERD), DOOR G. ANDRAE	BLZ. 45—47
HET WONDER VAN DEN DOORNBOM, DOOR J. J. F. SCHILT	BLZ. 46
IN HET RIJK DER STILTE. ALS DE STAMMEN AFDRIJVEN, DOOR CHARLES G. D. ROBERTS (9)	BLZ. 47
TOEN HET WINTER WAS IN HOLLAND . . . (ILLUSTR.)	BLZ. 48

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

De Straat van de Fluitspeelster

4) DOOR H. DE VERE STACPOOLE.

TOT nu toe had hij nog geen woord gezegd; de stal was bijna leeg, want een vertraagde zending van de Piraeus was nog niet aangekomen. Op de marmeren plaat lagen slechts eenige sardines, wat klipvisch en een reusachtige plat-visch, die heelemaal uit bek scheen te bestaan, van de soort, door de Italiaansche visschers „Diavolo” genoemd.

„En wat is dat?” vroeg Diomedes ten slotte, de stilte verbrekend en met de punt van zijn stok naar het monster wijzend.

„Een visch”, zei Myrmex kwaadaardig; hij had een hekel aan Diomedes, zooals slechts leelijkheid een hekel kan hebben aan schoonheid en sierlijkheid.

„Een visch! Zeg me dan eens alsjeblieft wat bek is en wat visch”.

„Koop hem, dan zult u 't zien”.

„Hoe veel?”

„Hij is niet te koop”.

„Ik begrijp 't — jelui beiden zijt onafscheidelijk. Nu, jelui vormt een goed paar; en sinds hoe lang zijt ge van beroep veranderd, o Myrmex?”

De vischhandelaar, die zich gebukt had om een paar kleine alen uit een emmer op te rapen, kwam op dit lokaas omhoog, met een vuurrood gezicht.

„Wat bedoelt u? Van beroep veranderd? Wat wilt u daarmee zeggen? Ik van beroep veranderen!”

„Van vischhandelaar tot marmer-koopman”, antwoordde de ander, op de bijna leege plaat tikkend met zijn stok.

De beleediging, zijn waar aangedaan, trof den leelijkerd zooals niets anders hem kon getroffen hebben. Hij stond op het punt een antwoord te geven, toen hij Pheidon bemerkte, die kwam aanwandelen.

„Ha!” riep hij uit zonder verder nota te nemen van den aristocraat. „Hier komt wat van Simon, dat zeer zeker versch

en levend zal zijn. Hier is een obool¹⁾ voor je moeite. Geef mij de mand”.

Pheidon had plan gehad hem alles te vertellen, maar Myrmex liet hem daar den tijd niet voor. Hij keek naar de visch, stootte een vloek uit en wierp mand en visch den brenger naar het hoofd.

„Existo!” riep Diomedes uit, die schudde van het lachen.

Het was de roep waarmee men in Athene waarschuwde alvorens etensresten uit het raam te gooien, en beteekende hetzelfde als: „Van onderen!” Pheidon bukte zich en het noodlot wilde, dat visch en mand naar het midden der straat vlogen en een toevallig langs wandelenden burger, die zich had omgewend om te zien wat er aan de hand was, midden op de borst troffen.

Diomedes bleef een oogenblik staan kijken naar de ruzie, die hieruit voortspoot, met al het genot van een artist, die naar een mooi stuk werk kijkt.

Toen wandelde hij weg en wenkte Pheidon hem te volgen. „Wel, brutaaltje”, zei de patricieër tot zijn volgeling, „en hoeveel olifanten waren er in dien pot?” Hij was een der toeschouwers geweest bij het kraampje van den olijvenkoopman en had het heele tooneel meegemaakt.

„Wat geeft u mij, als ik het u vertel?”

„Een obool”.

„Werp ze mij dan toe”.

Diomedes wierp hem de munt toe, die Pheidon vlug in zijn mond borg.

„Er waren zooveel als er in gingen”.

„En hoeveel heb je er van gegeten?”

„Zooveel als er in den pot waren”.

„Gulzigaard! Heb je al ontbeten?”

„Ja, in de Piraeus”.

„Kom je van de Piraeus?”

„O, aïe! In welk opzicht lijkt ik op een dief, dat u denkt, dat ik in Athene thuis hoor?”

„Slangentong!” lachte Diomedes. „Alleen je gezicht. Volg me als je een zilverstuk wilt verdienen, want mijn slaaf Xanthias is met een boodschap naar huis gegaan en ik kan je noodig hebben”.

„Ho!” zei Pheidon, den jonkman volgend. „Het schijnt, dat ik vooruit ga in de wereld. Zooeven was ik burger van de havenstad en nu ben ik een slaaf. Laten we eens zien hoever ik het wel brengen kan voor de ochtend om is; wie weet, word ik ten slotte niet nog een aristocraat!”

Diomedes hoorde dit alles wel, maar hij gaf geen antwoord. Hij had schik in Pheidon; zijn alledaagsch zonneproetig, bruin gebrand gezicht, zijn eigenaardige manieren en eigenaardiger spreekwijze maakten, dat hij wat nieuws was voor den steedschen Diomedes.

Wat Pheidon betrof, hij was verrukt over het avontuur, ofschoon hij niets van zijn gevoelens liet blijken. Hij had nooit tevoren iets te maken gehad met een aristocraat, en de gedachte dat hij den schitterenden Diomedes mocht volgen en kon zien wat hij deed en hoe hij zijn geld verteerde, deed hem zelfs vergeten, dat hij de plaats van Xanthias innam.

De drukke tijd op de markt was nu voorbij, de staf van den openbaren zonnewijzer wierp een lengte van schaduw, die, in voeten en duimen gemeten, den tijd aangaf als ongeveer kwart voor tien, begon een beetje minder vol te worden; en terwijl Diomedes van de vischmarkt naar de geldhandelaars liep, waar hij nu heen ging, werd hij slechts vijf maal door vrienden en bekenden aangesproken.

Niettegenstaande haar kunstschaten, haar wetenschap en filosofie, haar handel en den invloed dien zij uitoefende op de oudheid en steeds zal blijven behouden op den modernen tijd, was Athene nog zulk een kleine stad, dat iedereen er iedereen kende. Dat wil zeggen, iedereen die wat beteekende. In deze prachtige democratie, waar alle burgers in openbare vergadering bij referendum over kwesties van politiek stemden; waar de ketellapper en de edelman in alles wat staatszaken betrof elkaars gelijke waren, waren niettemin de verschillende lagen der maatschappij even streng gescheiden als in den tegenwoordigen tijd. Met dit enorm groote verschil — er bestonden geen titels, en om een plaats te kunnen innemen in de rijen der aristocratie mocht men noch onge-manierd, noch een dwaas zijn.

Terwijl Pheidon Diomedes volgde, merkte hij met den vluggen blik van een echten jongen op, hoe ongedwongen deze optrad; iedere beweging, iedere intonatie van de stem, de

1) de kleinste Griekse munt ter waarde van 8 cent.

manier waarop hij zijn wandelstok droeg, de manier waarop hij zijn hoofd omwendde, alles sprak van een aangeboren, niet bestudeerde maar spontane *élégance*.

Hij sprak tot mannen van zijn eigen stand en tot mindere menschen, en zijn wijze van spreken tegen beiden was dezelfde. Zoo zou hij ook op de mooie manier van een Atheensch gentleman — geheel verschillend van de latere gemaakte deftigheid der Romeinen — tot zijn slaven spreken. Er was niets geëffecteerd in zijn spreekwijze, niets opgeblazens. Scherp omlijnd, duidelijk, vol van woorden van dagelijksch gebruik, was de taal van Athene evenals de Atheensche denkwijze krachtig en helder, vol humor en modern; veel moderner dan de taal uit het Georgiaansche tijdperk.

„Hallo, Democedes, wat doet gij hier te midden der kazen?” Zij liepen langs de kramen der kaasverkoopers.

„Waar moest ik anders zijn?”

„Onder de ganzen”.

„Bij Apollo, om een grapje te maken, praat jij van een ganzenmarkt op de Agora, terwijl je heel goed weet, dat die niet bestaat.”

„Wat voer jij dan in 's hemelsnaam hier uit?”

Democedes, een domkop, die nu ook een grap kende, zei even later:

„Wat nu, Isagoras, wat voer jij hier uit?”

„Ik koop kaas”.

„Ik had gedacht dat je een gans wou koopen?”

„Waarom?”

Daarop wist Democedes geen antwoord te geven en bleef met zijn mond vol tanden staan.

Tegen een armen duivel, Philinus, een dier menschen wien alles tegenloopt en die probeeren het met drinken weer in het rechte spoor te krijgen, was Diomedes heel vriendelijk; ten minste hij bespote hem niet, maar leende hem enkele drachmen ¹⁾, glimlachte en liep door. Hij boog voor niemand, evenmin als iemand voor hem boog, daar voorgewende nederigheid niet tot de goede manieren behoorde.

Hij naderde reeds de tafels der bankiers, toen hij plotseling werd tegengehouden door Anetodemus. Anetodemus had wel geboren kunnen worden, maar zou nooit als een opmerkelijke figuur op het marktplein bestaan hebben, zonder Socrates. Hij was bijna even leelijk als Socrates en op dien breeden basis had hij zijn navolging van den Meester opgebouwd. Hij verviel soms plotseling in overpeinzing, liep barrevoets, liet zijn baard onverzorgd groeien, praatte filosofisch en had de brutaliteit iemand staande te houden en te onderwerpen op de Socratische manier. Hij was Socrates, weerkaatst in een slechten spiegel, en de Atheners hielden van hem. Hij was een voortdurende bron van goedig vermaak en hij was een onschuldige en onbewuste bespotting van Socrates, iemand van wien ze niet hielden; en zijn onbewuste hansworsterij benadeelde Socrates wellicht meer dan al de venijnigheden van Aristophanes. Hij was beslist oprecht en misschien een beetje gek, maar hij bleef den Meester, dien hij imiteerde, een heel eind uit den weg.

Socrates, staande gehouden door Anetodemus, en Anetodemus, staande gehouden door Socrates, zou zelfs de goden hebben doen schaterlachen. Maar het was nooit gelukt ze bij elkaar te krijgen.

Socrates bewoog zich op de wereld om de menschen hun eigen onwetendheid te toonen, vaak hun onbekendheid van de ware beteekenis der woorden, die zij iederen dag gebruikten. Anetodemus bewoog zich op de wereld om de slechtste kanten van Socrates te caricaturiseeren en onbewust zijn wijsheid in dwaasheid te doen verkeerren. Ge kunt begrijpen hoe hij in trek was.

„En waar gaat gij heen, Diomedes?” vroeg Anetodemus.

„Ik ga op zoek naar vermaak”, antwoordde de sluwe Diomedes, wel wetend, wat daar op zou volgen.

„Vermaak!” Anetodemus pakte hem bij een slip van zijn *himation* en begon toen de Socratische ondervraging of *eleuchus*.

„Vermaak. Verklaar mij eens de beteekenis van dat woord”.

„Gij vraagt mij naar de beteekenis van het woord „vermaak”. Zal ik u Socrates' definitie ervan geven? — Geld”.

De windbuil zag de dwaasheid van dit antwoord heelemaal niet in en knipoogde slim.

„Goed, maar laten wij een stap verder gaan. Wat is Geld? Ha, geef mij een definitie van dat woord”.

¹⁾ zilvermunt ter waarde van 35 à 45 cent.

„Vermaak!”

„Bij den hond!” riep Anetodemus uit — hij gebruikte steeds dien eed, waardoor hij vermeed de goden te noemen — „je redeneert als een kind —”

„Halt!” riep Diomedes lachend uit „geef mij de definitie van dit woord „kind”. Gij noemt mij een kind en toch ben ik een man. Definieer dat woord „kind”, dat je zoo luchtig gebruikt voor mij”.

„Een kind”, zei Anetodemus, „is iemand die redeneert als een dwaas”. Die dwaasheid was nog een geestigheid voor den Windbuil, die op de meest on-filosofische manier stond te grinniken, terwijl Diomedes in gedachten verdiept scheen.

„Ha”, zei deze ten slotte. „Dan is dat de verklaring”.

„Waarvan?”

„De reden, dat de menschen je het kind van Socrates noemen, waarde Anetodemus”.

Pheidon, die scherp toegelusterd had, barstte in lachen uit. Diomedes was een man naar zijn hart; hij volgde hem toen hij voortliep, den Windbuil uiteengebarsten achterlatend in het stof van de Agora.

Zij naderden nu de tafels der geldwisselaars en bankiers, die een der interessantste schouwspelen van het marktplein opleverden. Achter iedere tafel zaten de bankiers met koolzwarte baarden en hun bedienden. De meesten hunner waren meteeken — d.w.z. vreemdelingen.

Een vreemdeling kon zich in Athene komen vestigen en er zaken doen, maar hij kon nooit burger worden, tenzij hem het geluk te beurt viel iets buitengewoons te kunnen doen voor het welzijn van den Staat; hij kon dus wel geld verdienen, maar geen land koopen, noch een Atheensche vrouw huwen en hij moest een garant of beschermer hebben, die op zijn beurt een bemiddeld burger moest zijn.

Gyges van Naukratis, bijvoorbeeld, de bankier van Diomedes, had als beschermer Pasion, den man die den vorigen avond Diomedes' gastheer was geweest.

Pheidon, die Diomedes volgde en die de grootste belangstelling koesterde voor diens aanstaande geldelijke transacties, nam het heele tooneel tot in de kleinste bijzonderheden in zich op. Hij had zich nooit tevoren op de geldmarkt gewaagd en de bankiers, in hun glorie ternederzittend, leken in zijn materieelen geest een soort van goden — wat ze ook inderdaad waren. Hun kool-zwarte baarden, hun gezichten, die alleen belangstelling toonden voor hun zaken, hun bedaarde manieren en Oostersche onverschilligheid, bewezen onmiddellijk dat zij een heel ander soort van menschen waren dan de andere kooplui en de bezoekers van de Agora. Op de tafels lagen stapeltjes munten, zilveren drachmen en gouden staters ¹⁾ en zakken waarin nog meer geld zat, hoopen kopergeld en tal van papieren waaraan lakzegels hingen; want aan ieder uitbetalingsbiljet of kredietbrief zat een zegel ter waarmerking der handteekening.

Diomedes naderde de tafel van Gyges.

Er achter, eenige wissels nauwgezet bestudeerend, zat een jonge man met een geduldig en ondoorgrondelijk gezicht. Dit was Abbas, de klerk van Gyges.

„En waar is Gyges?” vroeg Diomedes, rondkijkend naar den bankier.

De klerk vertelde hem, dat Gyges dien ochtend op zijn kantoor in de havenplaats was en niet in de gelegenheid zou zijn op de Agora te komen — inderdaad was Gyges de koopman met den stok, dien Pheidon op zijn weg naar Athene had ontmoet en een bijnaam had gegeven.

Diomedes mopperde om dit nieuws.

„Zoo gaat 't nu altijd. Iederen ochtend kom ik op de Agora en zie daar Gyges zitten wachten om zaken met me te doen. Ik heb hem niet nodig en loop hem voorbij. Vanochtend moet ik hem hebben en hij is er niet”.

„Maar hij wist het niet”.

„Hij had het moeten weten. Wat geeft 't een Egyptenaar te zijn, als men de toekomst niet kan voorspellen?”

„Maar mijn meester is een Pers”, zei de klerk glimlachend.

„Dan verklaart dat zijn weggelopen. Enfin, ik zal wel later op den dag naar zijn woning gaan om te praten over de zaak waarover ik hem wou spreken; geef mij nu maar wat ik voor het oogenblik verlang. Ik heb geld nodig”.

„Hoe veel?”

„Zeus! wat een vraag! Denk je, dat ik vooraf uitreken hoe veel ik zal uitgeven?”

(Wordt vervolgd).

¹⁾ gouden munt ter waarde van ongeveer veertien gulden.

BOVEN IN OUD HYÈRES.

BIJ EEN BEZOEK AAN OUD HYÈRES....

I.

Aan den schilder Jaap Dooijewaard.

HERINNER je je nog, m'n vriend, ons keukentje in Hendaye? Dat knusse, langwerpige keukentje in onze kleine, witte Baskenwoning aan de baai van Chingoudi, waarin we, sinds we onze „salon-eetkamer” er tot atelier hadden ingericht, met zoo veel genoegen huisden? Dat keukentje waarin laat in den achtermiddag en 's avonds, wanneer de brave „père Martin” en de coquette, donkere Félicita — je modellen — ons verlaten hadden, we, ieder in een rieten leuningstoel, de voeten lui gemakkelijk tegen of op of in het fornuis, onder het genot van een pijp „scaferlati” en een kop thee, zoo dikwijls — en vaak met zoo veel vuur — over werk en over kunst te redeneeren zaten? Dat keukentje, van waaruit door een klein, openslaand venster we het gezicht hadden op de Basses-Pyrénées en op Spanje, met tegenover ons, aan gene zijde der baai, het schier nog middeleeuwsch Fuenterrabia met zijn klokketoren als van heel oud ivoor? . . . Aardig wat jaren zijn voorbijgegaan sindsdien. Jaren van weer andere reizen, andere indrukken, andere avonturen . . . Edoch! sedert een goede week hier in oud Hyères, is het me bijwijken alsof ik dien genoeglijken tijd van toen nog weer doorleef. Ja, waarlijk! Want kijk, wederom ben ik in een „coin” naar m'n hart, op een plekske waar het haast landelijk rustig en werkelijk onbedorven mooi nog is, wederom heb ik zooals toen, het groote doroven met een enthousiast schilder samen te zijn en te werken, — ik ben namelijk bij een Hongaarsch kunstenaar en z'n jonge vrouw hier te gast, — wederom wordt op laten achtermiddag en op avond bij gezellige pijp en kop thee geredeneerd, en . . . waarempel! wederom is het in een keukentje, ja werkelijk, beste vriend!, in een knus keukentje, dat zoo'n beetje „à la bohème” er gehuisd wordt. In een byou van een Provençaalsch keukentje, uitzien op een ommuurd brokje tuin-wildernis vol witte oleanders en papavers! Alléén . . . het comfortabel fornuis om m'n voeten op of in te leggen ontbreekt ditmaal.

(we kokerellen hier namelijk op een oerprimitief houtskoolvuurtje met een „diable” nog.) En neen, ook het zoo aardige: „*En revenant de Charenton*” hoor ik er niet zingen. Doch kom, men mag nu eenmaal niet altijd het uiterste verlangen, is 't wel? Dus zoo ben ik dan eens voor een tijdje in oud Hyères. In Iero, gelijk het hier „dins la lengo dou pais” genoemd wordt. In een van de aardigste-, in een van de mooiste-, van de meest pittoreske stedeke die ik van m'n leven nog zag. (En je weet, ik heb er al wat gezien!) Ah! beste vriend, — wat 'r hier niet te maken is! Hier, . . . daar, . . . ginder, . . . waarlijk, je heb maar te gaan zitten! En een rust overal om je heen, en een poëzie! Heerlijk! . . . Daarbij zijn, naar ik hoor, modellen hier niet moeilijk te krijgen. Althans, niet zoo moeilijk als bijvoorbeeld in het Spaansche plaatsje Olot, waar we — weet je nog? — na heel veel en uiterst geduldig onderhandelen, eindelijk wel een vrouwelijk model kregen, doch . . . onder voortdurend escorte van een moeder, jongere halfzuster, en twee bejaarde tantes met een karbies. Hetgeen, eerlijk gezegd, op den duur wel ietwat machtig was. Doch, laat ik de beschrijving van m'n stedeke vervolgen! Zooals ik dan zeide, is oud Hyères een van de aardigste-, een van de schilderachtigste plekskes die 'k ooit nog bezocht. Waardoor? Kijk, in de eerste plaats natuurlijk doordat vorm en kleur van zoo goed als alles er wel al bijzonder mooi en met elkaar in harmonie zijn. Dan, doordat het in stede van in eene vlakte, met zijne antieke kerk en ruw beklinkerde straatjes, midden olijvengaarden, tegen de zijde van een heuvel ligt gebouwd. Hetgeen ontegenzegglijk de meest verrassende aspecten geeft. En, — geloof ik, — óók wel, doordat op heel vele plaatsen er onder het fijne groen van witte huisjes en de tuinmuurtjes onder het koel schaduwend loover van een plataan staan, of er voor een deel begroeid zijn met wijnranken of met glycine, of hier en daar met wat laaiend rood van een geranium. Waardoor het iets aardig rustieks- en, trots hoogen ouderdom,

zelfs haast iets coquets heeft. En dan, . . . zouden de zon, de intense zon hier van het Zuiden, en het voor ons ietwat exotische van sommige kleurtjes, óók niet hun deel hebben aan de „charme” die er van dit stedeke uitgaat? En, . . . ook het rustige niet, de heerlijke, droomerige stilte er?

II.

☞ Rue St Bernard, rue St Paul, rue Ste Claire, Traverse de la rue Paradis, . . . o! ik weet zeker, m'n vriend, zeker, dat als je hier bij ons was, je er in al die aardige, kleine straatjes zou willen werken. En ook, dat we je met je vouwstoeltje en je schilderbox heel dikwijls bij de kerk zouden vinden, — bij onze oude, grijze Sant Pau hier. Bij Sant Pau met haar kneuterig, driehoekig zijpleintje onder het groen, pleintje waarop, zoolang als ik hier nu al ben, trouw elken dag het bejaarde schoenmakertje van de buurt, onder een acacia, achter z'n lapperstafeltje zit te werken. Ja, en wellicht ook heel boven in oud Iero zouden we je vaak zien. Heel boven, tusschen de zilverkleurige olijven en de amandelboomen en de wilde agaven. Vanwaar men er op de wijde zee kijkt, (met niet zoo ver weg van de kust, teer, wazig blauw, de „Iles d'Hyères”) en op een brok schoon kustland waarin tusschen welig groen, minuscuul als waren ze uit een speelgoeddoos, de koel witte huisjes plekken, en op den stompen klokketoren van Sant Pau, met z'n enkele bel vreemd, hoog in de open lucht, en op de verweerd roode daken en de kleine, geestige schoorsteentjes en de ommuurde tuintjes van ons oud stedeke hier. Heel boven, waar het uitzicht soms sterk me denken doet aan dat wat wij hadden van den „Col des Balistres” af toen, van Cèrberè uit, wij met den rugzak op, daar onzen grooten zwerftocht door het Iberische land begonnen. Maar, . . . toch wel het liefst zou je hier in de straatjes zijn, geloof ik. In die smalle, teekenachtige, naïf geplaveide trapstraatjes met in het midden er de leuk ouderwetsche lantaarns en de rustieke watergootjes nog, — hier tusschen de stille, vredig in de zon dommelende, oude huizen met hunne meestal gesloten, groene „volets” en vaak mooie, antiek eiken deuren, met hunne ietwat overstekende, schuine Provençaalsche daken en hunne zwaar ijzeren spijlen voor de benedenvensters, — hier bij de warm grijze en witte woningen en de roomkleurige tuinmuurtjes en de hemelsblauwe poortjes van den zonnigen Midi. En in die kleine zijstraatjes, iets hooger op, waaraan het fel beschenen groen van een enkelen, ranken dadelpalm, zacht wuivend boven een brokje zandkleurige muur uit, het glanzig, koel gebladerte van een mandarijn ergens in een verlaten „patio”, hier en daar iets delicaus exotisch geven. ☞ Zooals zoowat overal in het zuiden van Europa, zoo gaat ook hier in ons oud Hyères het vrouwelijk gedeelte der bevolking nog altijd, — hitte of geen hitte, — geheel in het zwart gekleed. In een mooi, ietwat verschoten, dof zwart meest. 'k Geef toe, heel erg doelmatig is dit, vooral in den warmen zomer, nu juist niet. En, laat ik zeggen: hygiënisch, is het zeer waarschijnlijk nog minder. Maar, . . . kerel nog 'n toe! wat doet ze er verrukkelijk, die kleur! Wat is het eeuwig mooi, dat somber zwart van die vrouwtjes er in zoo'n stadje „toute clarejante de lume”, er tegen die zonne- beschenen, blanke huizen, er onder het groen der acacia's, er bij de fontein! Bij de kleine fontein hier, waar men, — tusschen twee haakjes, — het water nog altijd haalt in die aardige, rondbuikige hengselkruikjes van glanzig geel of rood of groen steen, in die leuke kruikjes zooals je ze indertijd wel in Menton en Roquebrune en Gorbio zag. Doch kom, beste vriend, al welzeker meer dan 'n vijf minuten geleden heeft de oude torenklok van Sant Pau mij met hare sonore stem doen weten dat 't „midi” is, — „midi”, het uur waarop we ons gewoonlijk in ons genoeglijk Provençaalsch keukentje hier „aan tafel zetten”. (En ik, die daar op m'n luie gemak nog hier

HOEKJE IN OUD HYÈRES.

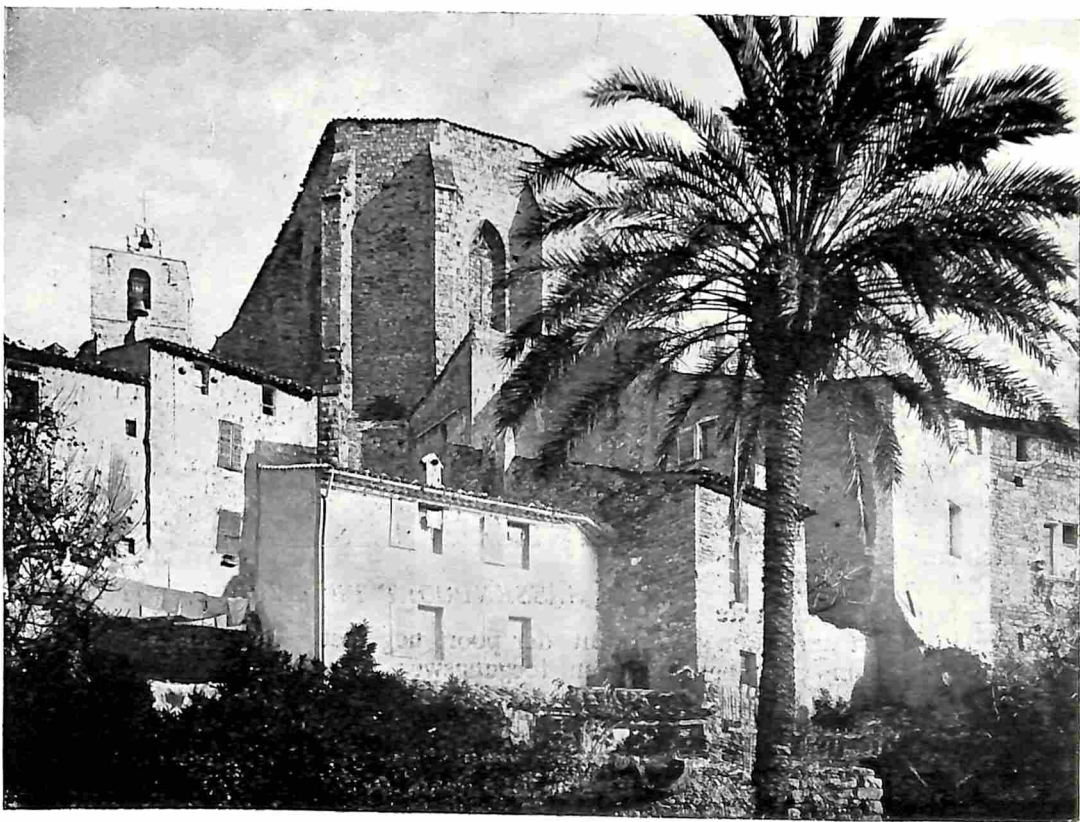
boven, tusschen de amandelboomen en de agaven lig!) Het moment is der-halve gekomen om dit schrijven te eindigen. Hetgeen me, onder ons, wel eenigszins contrarieert, want tot waardig slot, — „père la bello finido”, gelijk ze in de Provence zeggen, — had ik nog een en ander over het schoone geslacht van hier voor je bewaard. Enfin . . .! daarover dan maar later nog eens wat.

Vale.

THEO DE VEER.

Ontvangen boeken.

Van de Algemeene Nederlandsche Vereeniging voor Vreemdelingenverkeer ontvingen wij hare nieuwste uitgaven, n.l. „Holland, ein Land das lohnt” door Franz Dülberg, „Waarom Holland bezoek” (mede „uitgegeef door die Nederlandse Zuid-Afrikaanse Vereniging”) en een reclameplaat met den Amsterdamschen Westertoren op den achtergrond en verkeersdrukte op den voorgrond, herinnerdend aan de IXe Olympiade te Amsterdam.

BIJ DE GRIJZE SANT PAU TE HYÈRES.

OUDE POORTEN VAN ZWOLLE.

Onder de belangrijkste overblijfselen onzer steden mogen worden genoemd de poorten, de doorgangen in de oude ommuringen, waardoor de hoofdwegen toegang gaven tot de steden. Deze toch stonden het eerst aan overvallen en bij oorlog het meest aan den aanval bloot. Vandaar de groote zorg, door de steden bij voortdurend aan de poorten besteed. Onder deze poorten onderscheiden wij verschillende vormen. De oudste waren de z.g. poorthuizen, welke men nog vindt te Hattem, Elburg, Montfoort, Woudrichem . . . enz. Zij bestaan uit een vierkant of rechthoekig, ook wel rond gebouw met een tusschen zwaar muurwerk besloten overwelfden doorgang. Later kwamen de poortgebouwen, voorzien van hoektorens aan de buitenzijde, waarvan Zwolle eertijds een paar mooie typen heeft gekend, n.l. de Camperpoort en de Diezerpoort. Deze laatste, een der fraaiste poorten van Zwolle, is helaas in 1830 gevallen onder de handen van den sloopster; er is alleen nog een tekening overgebleven om ons te laten zien hoe zij eenmaal troonde als toegangspoort tot den hoofdweg door de stad. Een derde soort vormden de z.g. kasteelvormige typen. Tot deze behoorde de nog bestaande Sassenpoort. Zij bestaat uit een rechthoekig gebouw met twee, van onder ronde en van boven achtkante torens op de buitenen met twee dergelijke torens op de binnenhoeken; een gekanteelde borstwering omsluit het geheel. Boven den spitsbogigen doorgang bevindt zich aan de voorzijde, d.i. buitenzijde een kleine nis, waarin zich vermoedelijk eenmaal heeft bevonden het beeld van den schutsheligen of patroon der stad, de aartsengel Michael. Een goed beeldhouwwerk in zandsteen bevindt zich bovendien als sluitsteen in het gothische gewelf in den doorgang der poort. Boven de zoeven genoemde nis, voor de tweede verdieping, op een tusschen de beide torens uitspringenden boog, zien wij nog een weergang, de z.g. „Meezenkooi” of „Mâchicoulis” met werpgaten in den vloer. Een twintigtal jaren geleden, toen de belendende huizen aan den Westkant der poort nog niet waren weggebroken voor een nieuwen toegangsweg, vertoonde het aspect als het ware nog geheel dat van een poortplein met vóórpoort. In 1894 verkeerde de Sassenpoort, vooral inwendig, in zeer desolaten toestand en de gemeente zou voor hoogst belangrijke uitgaven zijn gesteld als zij de restauratie onder handen had genomen, zooals deze behoorde te geschieden. De herstellingswerken, die in den

laatststen tijd waren aangebracht, hadden zich bepaald tot kleine verbeteringen, om verder verval te voorkomen, en niet altijd was daarbij te werk gegaan in overeenstemming met de architectonische eischen, die het gebouw stelde. Dit geldt vooral voor het dak. In den toren zelf waren tusschenzolderingen aangebracht, ramen dicht gemaakt, bedsteden getimmerd, enz., terwijl uitwendig door plakornamentaties een soort versiering was verkregen, die weinig strookte met het ernstig karakter van het geheel. Het gebruik, van het gebouw gemaakt, sedert het niet langer fungeerde als bolwerk ter verdediging van de stad, had allerlei vertimmeringen van het inwendige in de hand gewerkt. Achtereenvolgens deed het dienst als gevangenis, om daarna tot woning te dienen voor enkele minder gesitueerde gezinnen, die er soms zeer eigenaardige kostwinningen op na hielden, om ten slotte gebruikt te worden als magazijn voor de schutterij en het garnizoen . . . enz. Van een en ander vindt men nog de sporen. De muren, ter dikte van 1.10 à 1.20 M., zijn echter nog solide, al dagteekenen zij uit de laatste jaren der 14e eeuw. Bij de herstelling eischen dan ook niet deze, doch de vernieuwing van den midden- of hoofdtoren, de meeste tijd en kosten. In de vorige eeuw was daar, ter wille van een stadsuurwerk, een soort ornament op gezet, hetwelk volstrekt niet bij het architectonische geheel paste en derhalve opgeruimd en door een nieuwe spits vervangen werd. Aan de hand van een tekening uit het begin van de 16e eeuw, die bovendien nog bevestigd wordt door de oudste stadsplattegronden uit dien tijd, is te bewijzen, dat een zadeldak de afdekking van de poort vormde. Toen waren de tuinen achter de Koestraat en de Walstraat nog de gracht, terwijl de stadsmuren en -wallen bij de poort aansloten. Het wachthuis of de buiten Sassenpoort bevond zich op kleinen afstand, niet recht vóór, maar eenigszins schuin weg van het gebouw. Had de gemeente Zwolle niet, bij de overdracht in 1893 van het gebouw aan het rijk, de voorwaarde gesteld, dat de klok en de wijzerplaat moesten blijven behouden, dan zou wellicht een anderen vorm zijn gekozen dan nu is geschied. Maar in ieder geval is

DE SASSENPOORT TE ZWOLLE, BUITENZIJD.

de spits, die zich thans rank uit het dak verheft, een groote verbetering, vergeleken bij het plumpe ornamentje dat er indertijd op was gezet en dat in geen enkel opzicht bij het overige paste. De veranderde vorm van den toren gaf den spotzielen Zwollenaren, die hun massalen kerktoeren de „Peppoort” gedoopt hadden, aanleiding, om de fraaie Sassenpoort voortaan het „olie- en azijnstel” te noemen. Het uiterlijk van den toren is bovendien bij de laatste restauratie

zeer verfraaid. De kanteelen van de beide buitentorens, waarvan nog brokken aanwezig waren, werden hersteld en strekken zich thans uit tot aan de beide torens aan den kant der Sassenstraat. In de daken der vier hoektorens zijn kleine dakvensters gemaakt, de friezen langs den trans zijn hersteld en eveneens de draaglijst en de consoles onder aan den uitbouw, die hier en daar met kappen, z. g. corbeaux, zijn versierd. Enkele daarvan zijn vernieuwd. Inwendig voert een gemetselde wenteltrap, die zich links in den toren bevindt, aan de zijde der Sassenstraat, naar de eerste verdieping. In deze verdieping wordt de herinnering bewaard aan het geslacht van Ittersum en wel aan de gevangenschap in de 15e eeuw van Wolf van Ittersum, die, naar 't geschiedverhaal meldt, verscheidene jaren lang onder zeer eigenaardige omstandigheden met zijn echtgenoot de gevangene is geweest van Zwolle. Hij was door zijn zwager Wolter van Keppel opgelicht en op 't kasteel „Verwolde” gevangen gezet. Vertoogen van Zwolle in het belang van een harer burgers bleven vruchteloos. „Het was in deze eeuw nog minder als heden, genoeg dat de regtvaardigheid de eisch verselde om spoedig verhoort te worden,” schrijft Zwolle's geschiedschrijver Van Hattum. Door tusschenkomst van den Hertog van Gelder en den Bisschop van Utrecht, David van Bourgondië, was hij weer op vrije voeten gesteld, maar Van Keppel had zijn zwager op zijn eerewoord doen beloven, dat hij in zijn gevangenis zou terugkeeren zoodra hij (Keppel) zulks verlangde. Om hem te beletten aan dien wensch gevolg te geven, richtte Zwolle voor hem en zijn vrouw de Sassenpoort in tot een verblijf en hield hem daar in verzekerde bewaring om hem zoodoende te beveiligen tegen gevangenschap bij den vijandigen zwager. Thans dient het gebouw tot bewaarplaats van de Rijksarchieven in de Provincie Overijssel. J. G.

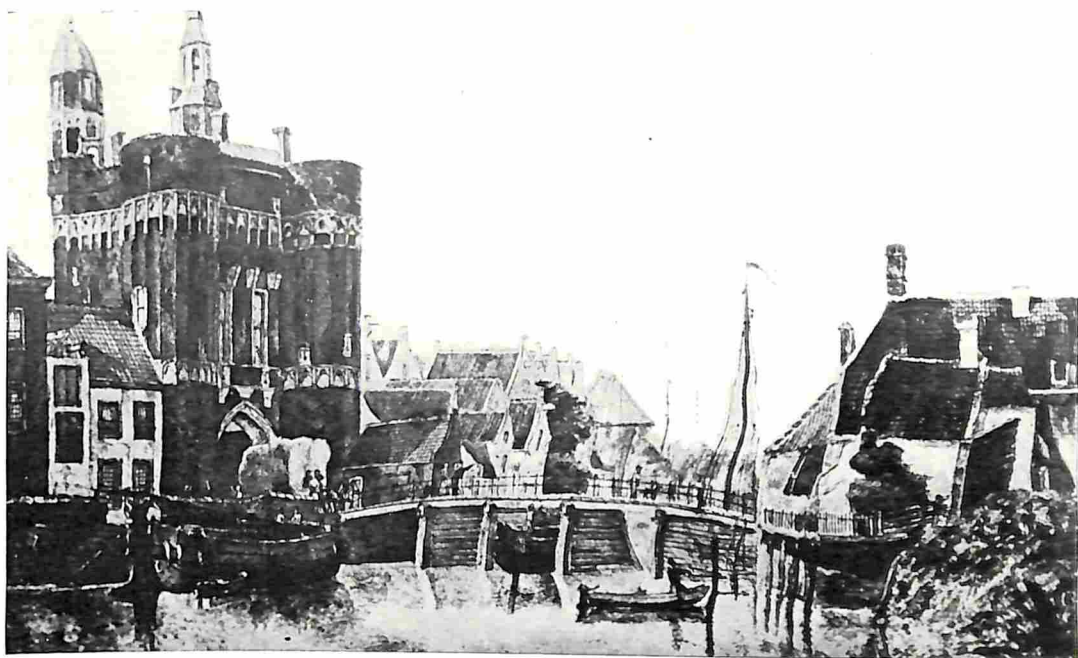

DE SASSENPOORT TE ZWOLLE, BINNENZIJD, GEZIEN VAN DE KOESTRAAT UIT.

selen, bekend onder den naam „Chartroyse”, te vinden zijn. Thans liggen de resten van dit klooster geenszins meer buiten Utrecht; aan alle zijden door de groeiende stad ingesloten, vormt de schamele ruïne een merkwaardig contrast met de rondom oprijzende arbeiderswijken. Er is inderdaad van Chartreuse niet veel meer over. Een oude poort, indrukwekkend van vorm, doch zeer vervallen, is feitelijk de laatste rest van het eens zoo fiere klooster der Karthuizerorde en toch gaat er in dezen toestand van de oude ruïne nog een zeldzame bekoring uit, is zij als een weemoedig getuigenis van een rijker, dieper verleden, te midden van al deze produkten van een nieuwen tijd, heel vriendelijk en comfortabel wellicht, maar nuchter, zonder een greintje romantiek. Chartroyse behoorde zooals wij reeds zeiden aan de Karthuizers, de monniksorde, welke in 1084 door den H. Bruno gesticht werd en zich onderscheidt door de buitengewoon zware levensregels welke deze orde haar leden oplegt, waartoe o.a. behoort een bijna volstrekt zwijgen. Het doel der orde is voornamelijk contemplatief: de Karthuizermonniken leiden voor een groot deel een leven van bijna volledige geestelijke afzondering. Zij prediken niet, geven geen onderwijs, doch in zich zelf teruggetrokken brengen zij hun dagen door in arbeid en gebed. Behalve het Utrechtsch convent bezat ons land oudtijds nog eenige andere Karthuizerkloosters, n.l. een bij St. Geertruidenberg, een bij Amsterdam en een bij Delft. De oudste geschiedenis van Chartroyse is betrekkelijk goed bekend. Het werd in 1393 gesticht door Zweder van Abcoude, heer van Gaesbeeck, Putte en Strijen, en door diens broer Willem, den heer van Duurstede. Het nieuwe klooster verrees op een terrein dat toebehoorde aan Aarnoud van Tricht, welke Proost was van St. Jan te Utrecht en die het goed, dat 20 morgen groot was, den monniken in erfpacht gaf. Zweder van Abcoude schonk het uitgebreide bezittingen, waaruit het jaarlijks ruime inkomsten had. Het klooster

Het voormalig Karthuizer Convent ten Nijen Lichte bij Utrecht.

UTRECHT, de hoofdstad van het Nedersticht, is van ouds bekend geweest om het groot aantal kloosters en abdijen welke de stad binnen haar muren huisvestte. Van deze instellingen, eens evenzoo vele brandpunten van beschaving, van kunstzin en geestelijk leven, is het meerendeel sedert lang verdwenen. Slechts in enkele straatnamen leeft nog de herinnering aan de kloosters van weleer voort. Ook buiten de muren der stad lagen verscheidene conventen, eens bloeiend en in aanzien ver buiten onze landsgrenzen, waarvan ternauwernood de naam bewaard bleef voor het nageslacht. Een dezer was het Karthuizerklooster, ten Noorden der stad gelegen, waarvan nog eenige overblijfs-

DE DIEZERPOORT TE ZWOLLE.

Naar een aquarel, aanwezig in het Geschiedkundig Overijsselsch Museum te Zwolle.

was toegewijd aan den Verlosser, S. Salvator, en wordt meestal genoemd: Ten nijen lichte, ook wel naar de plaats waar het gelegen was („in valle florum"): Bloemendaal. We kennen de namen van vele monniken die zich binnen de muren van het Utrechtsch convent terug trokken, zoo ook den naam van den eersten Prior, Pater Tydemann Graeuwert, een Utrechtenaar van geboorte, welke, voor hij met het bestuur van Chartroyse belast werd, prior was van een klooster bij Brugge. ¶ Zweder van Abcoude bleef tot zijn dood (1405) de weldoener van het door hem gestichte klooster. De dankbare monniken eerden zijn nagedachtenis door hem in de kloosterkerk te begraven, zooals uit een oude aankondiging blijkt. „Op maendagt naden dartienden dagt des jaers 1405 salmen inde Carthusers Cloister begraven den heere van Gaesbeeck, dis geeft men geleyde alle den geen die ter begrafenis comen sallen". In het bekende Necrologium van het Karthuizerklooster treft men in de lijst der in de kerk begravenen de vermelding aan dat Zweder van Abcoude voor het hoogaltaar begraven werd en later overgebracht werd in een graf aan de noordzijde hiervan. ¶ Grootte schokkende gebeurtenissen hadden er weinig plaats in de geschiedenis van het klooster. De geestelijke bevolking immers leidde een teruggetrokken leven, zonder eenig uiterlijk vertoon, zonder zich in de maatschappelijke of politieke stroomingen van die dagen te mengen en hield zich onledig met de teelt van vruchtboomen in de uitgestrekte klooster-tuinen of schreef wellicht boeken. Het is althans zeer waarschijnlijk dat meer dan één der in de Universiteitsbibliotheek te Utrecht aanwezige handschriften, zoodan niet in „Tennijen lichte" geschreven zijn, dan toch zeker daar verlucht zijn geworden met miniaturen van zeer fijne uitvoering.

Het klooster bezat ook een bibliotheek, welke waarschijnlijk voor het grootste deel uit handschriften zal hebben bestaan. ¶ De betrekkelijk afgelegen ligging van het klooster maakte het in tijden van oorlog tot een gemakkelijke prooi voor stroopende benden, en eenige malen vinden we dan ook vermeld dat Chartroyse door vreemde krijgstroepen bezet werd, zoo bijv. in 1517, toen het in handen der Bourgondiërs viel, die toen Utrecht bedreigden. ¶ De stichting van Zweder van Abcoude zou echter niet lang bestaan. In het begin van den Tachtigjarigen Oorlog begon de Utrechtsche Raad zich ongerust te maken over dit klooster, daar het wellicht in handen der Spanjaarden vallen en door dezen tot een sterkte gemaakt zou kunnen worden. Om dit te voorkomen oordeelde men het wenschelijk er een bezetting van Utrechtsche troepen in te leggen, welke klooster en bewoners tegen de willekeur der Spanjaarden beschermen moest. Het middel bleek echter erger dan de kwaal. De monniken werden door het ruwe krijgsvolk zoo lastig gevallen, dat zij zich genoodzaakt zagen hun klooster te verlaten en binnen de Utrechtsche muren een onderdak te zoeken. Zij namen hun intrek bij een der burgers, den heer Cornelis van Mierop. Dit geschiedde den 15den Januari 1579. ¶ Hiermede was het lot van het klooster bezegeld, want de Raad, welken het sedert lang een doorn in het oog geweest was, begon ernstig te overwegen het gebouw te laten slechten. Men begon er onderhandelingen over te voeren met de Karthuizers,

welke uitteraard weinig voelden voor de vernieling van hun geliefd klooster. Het schijnt dat deze onderhandelingen niet genoeg vloten en langer duurden dan de Vroedschap lief was, althans den zestienden Mei van het volgend jaar 1580 nam zij de volgende resolutie: „Geresolveert bijden Rade dat men aen den Prior ende Conventualen van Carthusers versoecken sal dat zij, angezien de tegenwoordigen tijt alle de materialen van tzelve convent laten volgen willen ter fortificatie behoufs deser stadt gelyck die van oistbroeeck¹⁾ gedaan hebben en eenige gedeputeert om sulx te doen". ¶ De Prior weigerde, wellicht niet ten onrechte, daar het niet onwaarschijnlijk is dat bij den Raad geheel andere beweegredenen voorzaten dan het welzijn der stad. Hoe het ook zij, na dit ultimatum ging men tot daden over. Reeds den volgenden dag nam de Raad het besluit om het klooster af te breken. „Gehoort bij den rade trapport van hare gecommiteerden op gisteren geweest zijnde bijd-Prior en procurator van de Cathusers als dat dzelve op 't versoeck van den rade geen gehoor noch consent en hebben willen geven. — heeft geresolveert dat men dies nyet tegenstaende voirts varen sal met de verslopige van de kerk en convent van de Cathusers ome die stenn(?) dair van comende geemployeert te worden

ter fortificatie behoufs deser stadt geven hare gecommiteerde — voirn macht van bewaerders te stellen int selve convent ten eynde dare nyet an vernielt en wort mitsgads ome op 't behage van de Rade mit enige cooplieden te handelen die gadinge soudén mogen hebben uit selve convent te copen". — Vooral de laatste zin geeft onmiskenbaar de weinig fraaie motieven voor dezen gesanctionneerden kloosterroof aan. ¶ Zoo ging Chartreuse te gronde. Van al de gebouwen van het bloeiende klooster

Foto Julien.

HET VOORMALIG KARTHUIZER CONVENT BIJ UTRECHT. OUDE POORT-TOREN. RECHTS DE HISTORISCHE BOERDERIJ VAN CHARTROYSE.

bleef alleen de oude waterpoort, die zich tot op den huidigen dag handhaven kon, over. ¶ Ook de andere Karthuizerkloosters in ons land, dat bij St. Geertruidenberg, de stichting van Willem, Bastaard van Duyvenvoorde en heer van Breda, — dat bij Amsterdam, dat door Hertog Albert van Beieren in 1393 gebouwd was, en dat bij Delft, hetwelk zeer rijk schijnt te zijn geweest en in 1430 door Vranck van Borsselen, den Graaf van Oostervant, gesticht was, werden in dezen tijd verwoest. ¶ Wij vinden niet vermeld waarheen de monniken na den ondergang van Chartroyse getrokken zijn, noch welk het lot was van de uitgebreide bezittingen van het klooster. De kostbare handschriften-bibliotheek werd eerst op het koor der St. Janskerk ondergebracht en kwam later, voor een deel althans, in de Universiteitsbibliotheek terecht. ¶ Een overzicht van de historie van dit Stichtsch convent zou niet volledig zijn zonder een enkel woord te wijden aan een der kloosterlingen, wiens merkwaardige en tragische geschiedenis vermelding verdient. Wij bedoelen den Heer Jan van Brederode. Gesproken uit het oude aanzienlijke geslacht van dien naam — hij was een zoon van Reinier van Brederode en Johanna van Abcoude — streed hij in zijn jeugd in tal van oorlogen en krijgstochten, kampte hij op tournooien en ridderspelen en nam deel aan al de vermaken van den ridderstand van zijn tijd. Doch na

¹⁾ Hiermede is bedoeld het klooster Oostbroek dat weleer niet ver van de Bilt lag en ook in dezen tijd verdween.

een krijgstoct in Friesland vond in Brederode een ommekeer plaats. Hij wendde zich meer en meer af van de wereldsche vermaken en zocht bevrediging in den godsdienst. Nadat hij een pelgrimstocht ondernomen had naar het Vagevuur van St. Patrick in Ierland, rijpte in hem het plan de wereld geheel vaarwel te zeggen en zich in een klooster te begeven, wat hij dan ook na eenigen tijd deed. Hij nam afscheid van zijn echtgenoot, Johanna van Abcoude, en trok zich terug in het Karthuizerklooster te Utrecht. In 1402 ontving hij aldaar de kloosterwijding. Kortens later trad zijn vrouw in een klooster te Wijk bij Duurstede. Zoo verliepen eenige jaren. Toen kwam een onverwachte gebeurtenis den loop der zaken geheel veranderen. Willem, Heer van Abcoude en schoonvader van Jan van Brederode, stierf en liet zijn goederen na aan zijn dochter Johanna, Brederode's echtgenoot. Voor deze nalatenschap was echter nog een tweede pretendent en wel een neef van Johanna, Jan van Gaesbeeck. Toen Jan van Brederode dit vernam, kwam de wereld, die hij sedert lang vaarwel gezegd had, weer boven in zijn hart en besloot hij het klooster te verlaten en de belangen van zijn vrouw in deze erfkwestie te gaan behartigen. Hij vroeg en kreeg dispensatie en verliet Chartroyse, voor immer. Hierop deed hij pogingen om ook voor zijn vrouw dispensatie te verkrijgen. Toen dit niet toegestaan werd, besloot Brederode zelf handelend op te treden en zijn vrouw uit het klooster te halen. Op zekeren dag begaf hij zich met gewapende benden naar Wijk, waar hij in het holst van den nacht aankwam; eischte toegang tot het klooster en toen hem dezen geweigerd werd, overweldigde hij het en nam zijn vrouw mee. Voor dezen kloosterroof moest Brederode echter zwaarboeten. De Bisschop Frederik van Blankenheim liet hem en zijn vrouw gevangen nemen. Brederode werd uitgeleverd aan Gaesbeeck, die hem in zijn kasteel in den kerker wierp en zijn goederen in bezit nam, terwijl zijn vrouw naar haar klooster terugkeerde. Na eenige jaren overleed Johanna, waarna de Heer van Gaesbeeck zijn gevangene de vrijheid weergaf. Brederode's krachten echter waren geknakt. Hij zwierf her en derwaarts, totdat hij eindelijk in Franschen krijgsoct getreden, in 1415 in den slag van Azincourt den dood vond. P. F. J. A. JULIEN.

KAPITTELSTOKJES.

„KAPITTELSTOKJES” — zegt het Woordenboek der Nederlandsche Taal — is „de naam van zekere snoeperij, zekere soort van lekkers, bestaande uit een met een robbelige suikerlaag overdekt staafje anijs, stukje amandel of deel van een oranjesnipper enz.” Reeds Brederode en Huygens gebruiken het woord in dien zin. Maar, zooals men ook in het Woordenboek kan lezen (men mag ook Van Dale en *Woordenschat* er op naslaan), de oorspronkelijke beteekenis is dat niet. Eigenlijk is het een stokje „tot aanwijzing van het kapittel (hoofdstuk in den Bijbel) waarbij men, bij de laatste lezing gebleven is, t.w. een — glad of oneffen — staafje, veelal van goud of zilver, bevestigd aan 't onderend van een lint of een dun kettinkje dat tusschen de bladzijden wordt ingelegd.” „Men had soms” — wordt er bijgevoegd — „een bundel van zulke linten of kettinkjes, elk van onderen

van zulk een *kapittelstokje* voorzien, om op verschillende plaatsen in het boek als bijwijzer te kunnen dienen”. Aldus bij de Protestanten. Een eenigszins andere beteekenis heeft *kapittelstok* bij de Roomsche-Katholieken. Daar is het — ik haal weer het Woordenboek aan — „een staafje waaraan onderscheidene linten gehecht zijn die, tot gemak van den priester, in het missaal worden gelegd bij de verschillende plaatsen, waar de voorgeschreven gebeden, epistels of evangeliën staan”. Nog in een paar andere afgeleide beteekenissen dan ik in den aanhef van dit stukje genoemd heb, wordt *kapittelstok* wel gebezigd. Ik denk hier aan dat woord als eene schertsende bemaning voor *slaag*; zooals men ook van *stokvisch*, *vuistlook* of *muilperen* spreekt. Ook hebben, om het hierbij maar te laten, velen een kapittelstokje aan hun horlogeketting en dragen de dames — volgens het Woordenboek (*ik heb van vrouwenkleeding zoo geen verstand*) een dusdanig staafje „aan 't eene uiteinde van eene halsketting, van een kralen- of parelsnoer, dat door een ringetje aan 't andere einde gestoken wordt, om den ketting of het snoer te sluiten, om den hals vast te maken”. MR. C. BAKE.

Het Openlucht-museum „Maihaugen”.

HET OPENLUCHT-MUSEUM „MAIHAUGEN”. GEZICHT OP HET DORP AAN HET WATER.

WIE een reis naar Noorwegen maakt en behalve de schoone fjorden, de dichte bosschen en het sombere doch indrukwekkende hooggebergte, ook iets van de ethnologie van het land wil leeren kennen, dien raad ik aan een reisje te maken naar Lillehammer, aan het uitgestrekte Mjōsa meer gelegen. Voor de Scandinaviërs is deze plaats van 4000 inwoners, die een „grootte” stad wordt genoemd, een geliefd vakantieoord, voor de buitenlanders is het meer toegangs-

poort naar het hooggebergte van Jotunheimen of Rondane. Per automobiël of per trein en boot is Lillehammer gemakkelijk van Oslo uit te bereiken. Ik zou haast zeggen, dat men niet een oordeel over Noorwegen mag uitspreken, wanneer men niet deze vruchtbare streek, die Gudbrandsdalen heet, heeft bereisd. In tegenstelling met de streken, die in Noorwegen door toeristen worden bezocht, treft men hier welvarende dorpen, een vruchtbaar land met groote boerderijen aan. Het land is glooiend met ruime uitzichten en lange hellingen. Aanstands treft het ons, hoe uitermate geschikt deze streek voor de wintersport is, en in Lillehammer aangekomen, bemerken wij aan de vele en goede hotels, die er zijn, dat hier een centrum voor ski-beoefenaars is. Ook nu, in den zomer, treffen we in ons hotel vele gasten aan; het zijn voor het grootste gedeelte Noren en eenige Amerikanen, die allen zijn gekomen om een bezoek te brengen aan het groote openlucht-museum „Maihaugen”, dat een 25 jaren geleden werd opgericht. Het museum is gegroeid uit de zoogenaamde „Sandvigske Samlinger”, genaamd naar den man, die het initiatief nam voor het behoud van oude nationale gebruiken en voortbrengselen van vroegere kultuur. Een kwartiertje buiten de stad ligt Maihaugen in een buitengewoon mooie omgeving. Reeds in vroege tijden bloeiden de architectuur en kunstvlijt in Gudbrandsdalen, 't geen het gevolg was zijn geweest van de grootere welvaart der bevolking in vergelijking met die van andere deelen van het land. De Gud-

brandsdaler agrariër-families kunnen zich beroemen op een ouden stamboom, zijn de Patriciërs van het land. Vele ouden heden zijn er bewaard gebleven, en een harmonisch geheel er van treffen we aan in dit openlucht-museum. Mailhaugen bestaat uit 50 huizen van oude structuur, die zóó gebouwd zijn, dat men een indruk krijgt van een echt Noorsch dorp, tusschen de boomen verscholen. De huizen liggen gezellig bijeen aan een waterplas of op een nauw pleintje of aan een landelijk weggetje. Een oude kapel uit het naburige Faaberg, naar hier overgebracht, dateert zelfs van het jaar 1459. Ze weerspiegelt zich in het heldere water, omgeven door pijnboomen en schilderachtige bermpjes. Mooie Noorsche vrouwen en meisjes in landsdracht, waarvan het borduurwerk naar oude Noorsche patronen is vervaardigd, leiden ons rond door de verschillende huizen. Zoo worden we in een oude boerderij en melkerij gebracht, waar alle gebruiksvoorwerpen van hout zijn gemaakt en met schilder- of snijwerk zijn versierd. Op de lange tafel, die voor de ramen staat, zien we houten kroezen, bierkanen, broodschalen en borden, alle met snijwerk versierd. Het bed is evenals de zoldering, de wanden en het buffet beschilderd. Op de bovenverdiepingen zien we oude kisten, die de bruid ten huwelijk meebracht, vol met lijnwaad, dat rijk geborduurd is; ook de onderkleeren van den man vallen aan de versierwoede der vrouw ten prooi. We zien eeuwenoude bruidskronen, en bontwerk. Zoo gaan wij huisjes binnen, die uit de 15de en 16de eeuw dateeren, waar de haard in het midden van de kamer is aangebracht en de rook door een opening in den zolder er recht boven een uitweg moet vinden. Gaten in de wanden, waarvoor luiken kunnen geschoven worden, dienen in tijden van onlusten voor schietgaten. De eenige kleur, die we aan den buitenkant van het huis aantreffen, is het groene gras op het dak. Het gras schiet welig op en geeft iets wazigs en vaags aan de contouren. Eens zagen we een paar dennen, die een anderhalve meter hoog op het dak waren gegroeid. Doch ook rijkere huizen worden ons getoond. De wanden zijn met primitieve muurschilderingen bedekt, en fraaie meubelen staan in de hoeken. Hier en daar hangen oude familieportretten, stoere gezichten, die een indruk geven van kracht, doorzettingsvermogen en strijd. Een huisje van een schoolmeester en een pastorie gaan we binnen, waar we opnieuw worden getroffen door den schoonen en waren eenvoud, symboliseerend een leven van innerlijke rust en vrede. In het kerkje worden we dicht bij den ingang minder prettig verrast door de aanwezigheid van een schandpaal, waar zij, die twee achtereenvolgende keeren niet ter kerke kwamen, aan spot en hoon van de brave kerkgangers werden prijs gegeven. Tweemaal hebben wij een bezoek aan Mailhaugen gebracht, voor den laatsten keer 's avonds tegen zonsondergang, toen de meeste gasten vertrokken waren. Stilte heerschte, alleen onderbroken door eentonige muziek en gezang van een ouden gitaarspeler, melodieuze naar oude wijsjes. De vrouwen en meisjes, die nu niemand meer hadden rond te leiden, haalden hun breiwerk voor den dag en gaven een nog wezenlijker indruk aan het dorp. Wij, moderne menschen, spoedden ons naar den uitgang met het besef, dat

we een poosje geleefd hadden in de sfeer, die Sigrid Undset in haar roman *Kristin Navransdotre* heeft beschreven. We vragen ons af, of ook zij, die Lillehammer tot haar woonplaats heeft gekozen, in dit dorp vol historische herinneringen gaarne verwijlt. —

G. ANDREAE.

Het wonder van den doornboom.

„Es tat in nächtlich heilger Stund
den Herr sich durch ein Wunder kund:
den dürren Stab in Priesters Hand
hat er geschmückt mit frischem Grün:
dem Sünder in der Hölle Brand
soll so Erlösung neu erblühn!“

MET deze regelen verkondigen de pelgrims, dat Tannhäuser, door voorpraak van de reine Elisabeth, vergiffenis verkreeg voor zijn zonden, zelfs voor die welke hij door zijn verblijf in den beruchten Venusberg op zich geladen heeft. Een vergiffenis, verworven ondanks de afwijzing die hij, als boetvaardig pelgrim, te Rome van hem „durch den sich Gott verkündigt“ op zijn dringende smeekbeden ontvingen had:

„Wie dieser Stab in meiner Hand
nie mehr sich schmückt mit frischem Grün
Kann aus der Hölle heissem Brand
Erlösung nimmer dir erblühn!“

☞ Een dergelijk teeken, gegeven door hogere Rechtvaardigheid, treffen wij ook in onze oude landshistorie aan. Een legende, tot ons komende uit een grijs verleden, spreekt eveneens van het wonderbaarlijke ontspruiten van nieuwe loten aan een dorren tak. — ☞ Drie kilometers ten Westen van Hilvarenbeek ligt, doorsneden van het riviértje de Leij, het schoone landgoed Gorp, eertijds een bezitting van den Zuid-Nederlandschen adel, o.a. van de geslachten de Zézéro en Osy de Wichen. Als vrije Heerlijkheid behield het nog langen tijd de lage, middelbare en hogere jurisdictie; zelfs nog in 1780, zoo lezen wij, werden daar een mannelijke en een vrouwelijke landlooper geradbraakt. ☞ Lang, héél lang geleden —

jaar, ja zelfs eeuw wordt door de legende onvermeld gelaten — werd eens te Gorpeen man gevangen genomen onder beschuldiging van diefstal. Om een afschrikwekkend voorbeeld te stellen werd hij, ondanks zijn nadrukkelijke betuigingen van onschuld, tot den strop veroordeeld en naar de westzijde van het dorp, waar de galg stond, gevoerd, waarbij hij steunde op zijn ouden doornstok. ☞ Als laatste redmiddel bood hij, bij wijze van godsgericht, aan om van deze plaats af, in drie keeren werpen, zijn stok tot aan de andere zijde van het dorp te slingeren. Veilig meenden de rechters op dit voorstel te kunnen ingaan daar zij geen twijfel koesterden omtrent den uitslag van 's mans pogen. Maar ziet, bij den eersten worp slingerde de man zijn stok reeds tot over meer dan de helft van den totalen afstand! ☞ De teleurgestelde rechters wisten echter raad: zij verboden hem eenvoudig de beide volgende worpen te doen, want, zoo vreesden zij, als de stok inderdaad de overzijde bereikte, zou het godsgericht te hunnen nadeele spreken en daarmede de onrechtvaardig-

HET OPENLUCHT-MUSEUM „MAILHAUGEN“.
16DE EEUWSCH KERKJE MET, IN HET INWENDIGE,
HOUTSNIJWERK EN WANDSCHILDERINGEN.

jaar, ja zelfs eeuw wordt door de legende onvermeld gelaten — werd eens te Gorpeen man gevangen genomen onder beschuldiging van diefstal. Om een afschrikwekkend voorbeeld te stellen werd hij, ondanks zijn nadrukkelijke betuigingen van onschuld, tot den strop veroordeeld en naar de westzijde van het dorp, waar de galg stond, gevoerd, waarbij hij steunde op zijn ouden doornstok. ☞ Als laatste redmiddel bood hij, bij wijze van godsgericht, aan om van deze plaats af, in drie keeren werpen, zijn stok tot aan de andere zijde van het dorp te slingeren. Veilig meenden de rechters op dit voorstel te kunnen ingaan daar zij geen twijfel koesterden omtrent den uitslag van 's mans pogen. Maar ziet, bij den eersten worp slingerde de man zijn stok reeds tot over meer dan de helft van den totalen afstand! ☞ De teleurgestelde rechters wisten echter raad: zij verboden hem eenvoudig de beide volgende worpen te doen, want, zoo vreesden zij, als de stok inderdaad de overzijde bereikte, zou het godsgericht te hunnen nadeele spreken en daarmede de onrechtvaardig-

HET OPENLUCHT-MUSEUM „MAIHAUGEN”. OUDE BOERENWONING MET BIJGEBOUWEN.

heid van het door hen gewezen vonnis blijken; dan maar liever den onschuldigen man gehangen ☞ Alzoo geschiedde. Maar voor zijn terechtstelling sprak de veroordeelde met luider stemme nog de volgende profetie uit: „Even zeker als ik onschuldig ben, zal de stok op de plaats waar hij neerkwam wortel schieten en ten eeuwigden dage groeien en bloeien”. ☞ „Der Alte hatt's gerufen, der Himmel hatt's gehört!” Inderdaad begon van stonde af aan de doornstok wortels uit te schieten in de aarde en ontsproten opnieuw takken en twijgen aan dien dorren stam, om te getuigen van de schromelijke onrechtvaardigheid van de Gorpsche magistratuur. ☞ Nog immer staat te midden van de akkers, eenzaam en verlaten, ontzien door vele opeenvolgende geslachten van menschenkinderen, de oude doornboom en strekt zijn knoestige armen als een droeve klacht den hemel tegen. De Novemberstormen van het jaar 1921 ontzagen hem echter niet, maar braken hem met woest geweld middendoor. ☞ Geen nood echter, de profetie van den geslachteofferde bleek nog steeds van kracht te zijn. Aan den zwaar gehavenden tronc ontsprong wederom, evenals voorheen, nieuw leven. Hij zou immers „ten eeuwigden dage groeien en bloeien”

J. J. F. SCHILT.

IN HET RIJK DER STILTE

9) DOOR CHARLES G. D. ROBERTS.
ALS DE STAMMEN AFDRIJVEN.

HET was April, de tijd der overstromingen Nadat al het ijs gesmolten was, was de rivier snel gestegen, de uiterwaarden overstroomend, tot op sommige plaatsen de oevers, diep onder water, slechts werden aangegeven door de toppen van elzen- en wilgenboomen en door een rij olmen, die schijnbaar midden in een meer groeiden. Achter die olmen was het water rustig als een plas; maar daarvóór stroomde het met groote golven, deed de elzen wilgeboomen zwaaien, en kookte met gekolk en geraas om de dapper weerstand biedende stammen. ☞ Boven den gezwollen watervloed — het snelle wegvloeien van de laatste sneeuw uit duizenden boschvalleien, die samenkomen bij de verafgelegen bron der rivier — ruischte zacht de heerlijke, eindeloze stroom van de April-lucht. Die lucht scheen met tegenzin een zekere kilheid mee te voeren, die er door het ijskoude water aan werd medegedeeld. Maar in hoofdzaak voerde zij den geur mee van de wilgen-katjes, het ontluikende gras en de eerste teere bloesems op de open vlakten van het hoogland. ☞ Behalve die reuk en die kilheid, voerde de lucht de muziek van April mede, een mengsel van zachte geluiden die een net van luchtige melodieën weven boven het voortdurende, doffe gerommel van den stroom. In die melodie kon men sommige geluiden onderscheiden — het zoemen van bijen en vliegen in de wilgenbloesems, het staccato *tshur-tshur* der lijsters in de olmentoppen, het trillende, gorgelende *kong-kla-klie* der vijgenbijters in de elzeboomen, de plotselinge uitbundige

vreugde van een enkele rietmusch en soms de lange, fluitende roep van een geelgors van de overzijde der rivier; en een heel enkelen keer het plotseling rumoer van kraaien als een verward en misplaatst gewarrel van klanken. Van tijd tot tijd hielden plotseling al die geluiden op, als zwijgend voor een machtig, aloverheerschend rythme, en hoorde men alleen en vreemd duidelijk het ruischen van den stroom. ☞ De kleuren in deze wereld waren even schoon en teer als hare geluiden en geuren. De vaalblauwe bleekheid van den hemel en de melkachtige, grijs-blauwe bleekheid van het water dienden als een neutralen achtergrond voor talloze dunne vlekken en vegen van kleur. Over de elzeboomen lag een waas van lavendel en dof rood-bruin, over de wilgen een kantwerk van vaalgeel, over de ahorns een sluier van rose-rood, over de open vlakten der hooglanden een groenig getinten mist en over de daarachter liggende be-

groeide heuvels breede rookstrepen van indigo. Hier en daar, juist boven het bereik van den stroom, verbraken dennen of pijnboomen het vlakke beeld door een scherpe lijn van groen-zwart. ☞ In die schitterende wereld waren, eenige dagen vóór de stroom zijn hoogste punt bereikt

HET OPENLUCHT-MUSEUM „MAIHAUGEN”. HET OUDE KERKJE VAN FAABERG.

had, de stammen begonnen af te drijven. In het hoogland zond iedere rivierarm ze in massa's naar beneden — zware, verwarde, hortende en stootende massa's — om door de groote rivier te worden medegevoerd naar de zagerijen bij haar monding. Sommige, door kolken gegrepen, werden op zij geworpen op den oever om daar te blijven liggen verrotten tusschen de levende boomen. Maar de meeste — vooruitschietend en rollend door woeste stroomversnellingen, bolderend over watervallen, of traag zwaaiend en draaiend in de rustiger gedeelten van den stroom — zagen kans het doel van hun reis te bereiken. Somwijlen bedekten zij de gansche breedte der rivier mijlen ver; en dan weer kwamen zij aanzetten bij een, twee, of drie tegelijk. Alles ging best dezen keer, en de enkele mannen, die langs de rivier woonden, hadden geen bezwaar tegen de uitbundigheden van den stroom, omdat voor hen de hoofdzaak was, dat al het gekapte hout van den winter de zagerijen zou bereiken. Op een alleenreizend blok, op angstwekkenden afstand van beide oevers, dreef een eenzame, gehavende kleine reiziger mee. Die speciale roode eekhoorn had vroolijk zitten snateren op den top van een ouden boom aan den oever, toen het ongeluk hem plotseling overviel. De boom stond op een landtong precies op het punt waar een klein, maar woelig en gezwollen stroompje in de rivier viel. De strooming had ongemerkt de landtong ondergraven. Plotseling voelde de eekhoorn den boom gevaarlijk beginnen te zwaaien. Hij had een sprong gewaagd om zich te redden, maar te laat! De heele landtong was in den stroom verdwenen. Bij geluk was de eekhoorn er in geslaagd naar een voorbij gaand houtblok te zwemmen. Buiten adem en bijna verdrongen, was hij er op geklauterd. Vóór hij zijn zinnen genoeg bij elkaar had om te probeeren het strand weer te bereiken, had het woeste zijriviertje zijn boomstam in den grooten stroom gedreven. Ofschoon een moedig zwemmer, had hij dadelijk begrepen dat het hem niet mogelijk was met eenige kans op succes den woesten stroom het hoofd te bieden; en zoo had hij zich vastgeklemd aan zijn onveilig toevluchtsoord en zat daar zijn lot af te wachten. Wel bijna een uur dreef de eekhoorn zoo voort zonder verdere ongelukken of avonturen. Toen had de een of andere onderstrooming, in een breed, betrekkelijk rustig gedeelte der rivier, zijn houtblok naar een groot, samenhangend veld van bruin timmerhout gedreven. Daar hij niet kon zien tot hoever dit veld zich uitstreckte, dacht de eekhoorn dat het hem wellicht veilig aan land kon brengen. Met een geweldigen sprong bereikte hij den dichtstbijzijnden stam. Van daar sprong hij van den eenen stam op den anderen over, nu eens rivier- op, dan weer af, langs groote, vrije watervlakten en tweemaal ruimten overzwemmend, die te breed waren om over te springen, tot hij niet meer dan honderd el van de rij boomen was, die aanduiden waar de overstroemde oever zich bevond. Zoowat dertig voet verder en dus evenveel dicht bij de veiligheid, dreef nog een eenzame boomstam. Het moedige beestje sprong zoo ver weg als het kon, viel met een plons in het water en zwom zoo hard het kon naar dit laatste houtblok. Hij bereikte het en klom er juist op, toen plotseling met een vaart iets door het water schoot en een paar groote kaken vlak achter hem dichtklapten. Een sprong in doodsangst redde hem het leven en hij bleef bibberend plat ineengedoken op zijn stam geklemd zitten. Maar de hongerrege snoek had zijn halven staart afgebeten. Een paar

Foto C. Steenbergh.

TOEN HET WINTER WAS IN HOLLAND . . .

minuten later was hij van den schok bekomen; en toen ging hij rechtop zitten en snaterde luid zijn verontwaardiging uit, uitdagend zijn pijnlijk en bloedend staartstompje zwaaiend. Misschien gaf die uitbarsting van woede hem eenige verlichting; want het schijnt dat de roode eekhoorn er, meer dan eenig ander in het wild levend dier, behoefte aan heeft zijn gevoelens te uiten. Maar hij had zijn les geleerd. Hij zou niet weer probeeren te gaan zwemmen in water waarin snoeken huisden. Kortom tijd daarna leerde hij nog een andere les. Een vischarend vloog boven zijn hoofd. De vischarend zou hem in geen geval kwaad hebben gedaan. Maar de eekhoorn dacht aan andere vogels, die minder zachtmoedig zijn; en hij zag in dat de luidruchtige babbelsucht, waaraan hij in de veiligheid van zijn eigen boomen zijn hart kon ophalen, niet toelaatbaar was op den onbeschutten boomstam. Hij staakte zijn klachten, kromp ineen en keek angstig de lucht af naar andere haviken. Kort daarop voegde zich hierbij een nieuwe verschrikking om zijn moed te ondermijnen.

Een klein eindje verder op waren de oevers hoog en de bedding nauw; en de rivier — nu niet langer in staat het overvloedige water te loozen door zich over het omringende land uit te storten — werd een loeiende stroom. Het eekhoortje hoorde het angstwekkend gebrul. Het zag hoe dicht hij het naderde. In doodsangst staarde het rond, bijna gereed om de snoeken te trotseeren en te probeeren aan land te zwemmen, liever dan door die versnellingen meegesleept te worden. Juist toen hij het top punt van angst bereikt had, zag hij iets dat hem op andere tijden evenveel angst zou hebben aangejaagd als havik of snoek. Een roeiboot kwam langzaam naderbij, voorzichtig haar weg tusschen de stammen zoekend. De eenzame roeier, een oude, vergrijsde bootman, werkte hard om te voorkomen, dat hij meegesleurd werd in de bulderende versnellingen. Maar toen hij dichterbij kwam, bemerkte hij den bibberenden eekhoorn op zijn boomstam. Dadelijk begreep hij den stand van zaken. Met een verlegen grijns, alsof hij er zich voor schaamde dat hij nota nam van een simpel eekhoortje, stak hij een blad van zijn riem uit als een soort van bedeesde uitnoodiging. Gelukkig voor hem, was de eekhoorn een van die dieren, die soms nieuwe ideeën kunnen aanvaarden. Weliswaar vertrouwde hij den man niet. Maar in ieder geval meer dan de stroom die hem wachtte; en hij vreesde hem minder dan de snoeken. Flug huppelde hij de boot op en ging op den boeg zitten, zoo ver mogelijk van zijn redder weg. De man verspilde geen tijd met daarover te filosofeeren, maar roeide zoo hard hij kon naar den oever. Maar toen hij er dicht genoeg bij was en buiten de kracht van den stroom, veroorloofde hij zich een grap, die hij eigenlijk zelf dwaas vond en roeide achteruit tot de achterstevan den oever raakte. Hij wou eens zien wat het eekhoortje daar ginds op den boeg wel zou doen. Het diertje bedacht zich niet lang. Verschrikt maar dapper draafde het langs het dolboord. De roeier zat hem met uitgespreide armen in den weg. Hij aarzelde, piepte zenuwachtig en sprong toen hoog de lucht in. Zijn kleine pootjes kwamen hard neer boven op 's mans hoofd. Toen klauterde hij den oever op alsof havik, snoek en waterval hem allemaal op de hielen zaten. Een oogenblik later klonk zijn schrill gesnater van triomf en uitdaging van den top van een dikken denneboom. „Brutaal klein loeder!” mompelde de oude bootman, naar hem opkijkend met goedige oogen.